

Житомирська міська рада
Управління у справах сім'ї,
молоді та спорту

Методичні матеріали з інтеграції гендерного підходу в практичну управлінську діяльність посадових осіб місцевого самоврядування

Житомир, 2021

Рекомендовано до друку наказом управління у справах сім'ї,
молоді та спорту Житомирської міської ради
№71 від 24 березня 2021 року

Рецензенти:

Павлик Н.П., докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка.
Євченко О.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та дидактичної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Методичні матеріали з інтеграції гендерного підходу в практичну управлінську діяльність посадових осіб місцевого самоврядування / Авт.-упоряд.: Євченко С.В., Остапчук О.Л., Тарасенко Н.Л. – Житомир, Надруковано з оригінал-макета автора. Підписано до друку 26.03.2021. Формат 20x30/2. Обл. вид. арк 2.22. Друк цифровий. Гарнітура Calibri. Зам. 166 Наклад 100 шт. Видавник: ФОП Оржехівський А.О. СВ В00 №762079А.О., 2021. – 26 с.

У виданні представлені методичні матеріали, які допоможуть застосувати гендерний підхід у практичній управлінській діяльності посадових осіб місцевого самоврядування.

Адресовано спеціалістам органів місцевого самоврядування, іншим особам, які займаються проблемами інтеграції гендерних аспектів у життєдіяльність громади.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Становлення та розвиток політики із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні.....	4
Законодавчі та нормативно-правові акти, прийняті у 2020 році	6
Національний план дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»	6
Підходи, механізми та інструменти реалізації державної гендерної політики	8
Гендерна статистика – запорука ефективних управлінських рішень	11
Висновки	13
Список використаних джерел	14
Додатки	16
А. Орієнтовні питання для проведення гендерного аналізу місцевих цільових програм	
Б. Інформація про наявність гендерних аспектів у цільових програмах Житомирської міської територіальної громади (на 01.01.2021 р.)	
В. Дорожня карта щодо включення гендерних аспектів до програм	

Вступ

Задля успішного та сталого розвитку громади орган місцевого самоврядування має дбати про надання можливостей жінкам нарівні з чоловіками користуватися своїми правами та іншими благами. Окрім того, забезпечення гендерної рівності є значним ресурсом економічного та соціального розвитку території. Ефективність забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності громади також визначається тим, наскільки питання гендерної рівності інтегровані в політику, внутрішню організаційну культуру та повсякденну діяльність органу місцевого самоврядування.

В означеному контексті важливим стає комплексний гендерний підхід (система скоординованої діяльності усіх зацікавлених суб'єктів щодо забезпечення гендерної рівності у різних сферах суспільного життя), розуміння особливостей його застосування в громаді.

Становлення та розвиток політики із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні

Принципи міжнародного права, визначені в міжнародних документах з прав людини, які розроблені ООН та її структурами, Радою Європи, ОБСЄ, Європейським Союзом та НАТО, лежать в основі правових підходів формування державної гендерної політики. Важливе місце серед цих документів належить Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), ратифікованої Україною 19 грудня 1980 року.

Сутність державної гендерної політики в Україні – утвердження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У 2005 р. було видано Указ Президента України від 26 липня 2005 р. № 1135/2005 «Про вдосконалення роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що стало поштовхом до впровадження гендерного підходу на національному, регіональному та місцевому рівнях. 8 вересня 2005 р. було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у якому гендерну рівність визначено як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства»¹.

¹ Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає основні напрями державної гендерної політики:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;
- запобігання та протидія насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства щодо жінок;
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам у поєднанні професійних та сімейних обов'язків;
- підтримка сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганда культури гендерної рівності серед населення, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі².

Окрім того, Закон визначає національний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні, окреслює повноваження та функції всіх суб'єктів взаємодії в означеній сфері.

Згодом після прийняття Закону було затверджено декілька державних соціальних програм щодо забезпечення гендерної рівності:

- постанова КМУ від 27 грудня 2006р. N 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року;
- постанова КМУ від 26 вересня 2013р. № 717 Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року;
- постанова КМУ від 11 квітня 2018р. N 273 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року».

Гендерна інтеграція як принцип формування політики зумовила розроблення певних нормативно-правових актів, згідно з якими питання гендерної рівності включалися у галузеві стратегії та плани.

² Там само

Законодавчі та нормативно-правові акти, прийняті у 2020 році

- Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020р. № 784 «Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».
- Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020р. № 1133-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік»
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1128-р «Про схвалення Концепції комунікації у сфері ґендерної рівності».
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека».
- Розпорядження Кабінету Міністрів від 02 грудня 2020р. № 1517-р «Питання збору даних для моніторингу ґендерної рівності».
- Наказ Міністерства соціальної політики від 14 квітня 2020р. № 257 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання ґендерного впливу галузевих реформ».
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020р. № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції ґендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів».
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 січня 2020р. № 56 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах».
- Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 серпня 2020р. № 1574 «Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010».

Національний план дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»

Другий Національний план затверджено 28 жовтня 2020 р. Стратегічні цілі Плану спрямовані на подолання проблем, пов'язаних з ґендерною нерівністю.

Напрями Національного плану охоплюють наступні питання:

- участь жінок у прийнятті рішень;
- стійкість до безпекових викликів;
- постконфліктне відновлення і перехідне правосуддя;

- протидія насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом;

- інституційна спроможність виконавців Національного плану.

Національний план дій підготовлено за принципами управління, орієнтованого на результат.

Особливу увагу приділено потребам різних груп жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, постраждалих від конфлікту, а також їх системному інформуванню щодо їхніх прав і реалізації Національного плану.

Метою Національного плану є створення умов для забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру, процесах відновлення, протидії безпековим викликам, системної протидії насильству за ознакою статі та насильству, пов'язаному з конфліктом.

Основними цільовими групами, на які спрямовується діяльність, є:

суспільство в цілому (з точки зору посилення стійкості до небезпек і викликів шляхом забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків);

жінки та чоловіки, дівчата і хлопці, які постраждали від збройної агресії Росії проти України.

Основну увагу в Національному плані приділено таким групам жінок і чоловіків:

внутрішньо переміщені особи;

постраждали від усіх видів насильства, пов'язаного з конфліктом;

постраждали від катувань / тортур під час утримання незаконними збройними формуваннями;

особи, вразливі до потрапляння в ситуації торгівлі людьми, сексуального насильства та експлуатації, зокрема, у зв'язку з конфліктом;

особи з інвалідністю, маломобільні групи, які проживають на територіях, наближених до зони бойових дій (лінії розмежування);

особи похилого віку, які проживають на територіях, наближених до зони бойових дій;

особи, які перебували в полоні, та сім'ї полонених;

мешканці тимчасово окупованих територій;

сім'ї учасників та учасниць бойових дій, військовослужбовців, полонених, зниклих безвісти, загиблих учасників / учасниць АТО / ООС;

ветерани АТО / ООС;

волонтери;

спеціалісти, залучені до допомоги та реабілітації (зокрема, військові психологи, фахівці мобільних медичних груп, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі);

особи, які ухвалюють рішення, пов'язані з конфліктами та питаннями безпеки, а також:

- жінки, які служать / працюють в секторі безпеки і оборони;
- жінки, які займаються питаннями миру та миробудівництва;
- особи, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема психологічного, та сексуальних домагань, в структурах сектору безпеки і оборони;
- чоловіки та хлопці, на яких спрямовані просвітницькі та інші програми.

Підходи, механізми та інструменти реалізації державної гендерної політики

До суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків належать:

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Кабінет Міністрів України;
- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, яким визначено Міністерство соціальної політики України;
- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- громадські Об'єднання.

Інституційний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – це органи, уповноважені забезпечувати гендерну рівність та підтримувати інтеграцію гендерного підходу в усіх сферах.

Механізм на рівні виконавчого органу ради включає наступні складові, але не обмежується ними:

- уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- консультативно-дорадчий орган, до компетенції якого віднесено питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- радник з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- відповідальний структурний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Наявність інституційного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – це основа, на якій постає зміст практичної діяльності. Завдяки наявності та роботі інституційного механізму забезпечення гендерної рівності орган місцевого самоврядування може реалізовувати

покладені повноваження та завдання в межах своєї компетенції, визначені законодавством України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Уповноважена особа (або координатор) – це посадова особа на рівні заступника керівника або керівника органу. Її повноваження визначено у ст. 13 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Важливою є роль громадських об'єднань у формуванні та реалізації державної гендерної політики, оскільки вони виступають не лише ініціаторами політики, а й лобістами та впроваджувачами, окрім того виконують моніторингову функцію. Форми співпраці органів місцевого самоврядування та громадських організацій не вичерпуються участю в консультативно-дорадчих органах, а є різноманітними: спільна реалізація ініціатив, реалізація проєктів за фінансової підтримки за рахунок місцевого бюджету та залучених коштів, навчання, консультації та інші форми.

Консультативно-дорадчий орган – це громадська рада, експертна та/або робоча група, експерти тощо, які працюють при органах місцевого самоврядування. Створення консультативно-дорадчих органів дозволяє залучати широке коло фахівців та експертів під час розробки, впровадження, моніторингу та аналізу політик і програм з гендерної рівності.

Важливим інструментом реалізації гендерної політики є національні та місцеві програми.

Пріоритети Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року:

- удосконалення нормативно-правової бази, механізму проведення гендерно-правової експертизи та впровадження статистичних показників у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- урахування гендерного компонента в програмах економічного та соціального розвитку з урахуванням актуальних потреб галузей і регіонів;
- розширення переліку статистичних показників за ознакою статі з розбивкою за іншими основними ознаками (вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус тощо);
- підвищення професійного рівня державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:
 - зменшення гендерного дисбалансу у сфері державної служби та управління людськими ресурсами;
 - внесення до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- подолання гендерних стереотипів;

протидія дискримінації за ознакою статі та дискримінації більше ніж за однією ознакою, зокрема удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та дискримінації за кількома ознаками, однією з яких є ознака статі, розгляду випадків такої дискримінації та вжиття відповідних заходів за його результатами;

- виконання договірних та інших міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- збільшення частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних та місцевих рад (міст обласного значення);

- зменшення розриву в оплаті праці;

- залучення до виконання Програми міжнародних організацій та громадських об'єднань, діяльність яких спрямовується на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема зміцнення державно-приватного партнерства у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків³.

На місцевому рівні розробляються власні програми, які на основі національної програми як загальної рамки відображають місцеві пріоритети та особливості. Так у Житомирській міській територіальній громаді діє цільова соціальна програма «Житомирська міська ОТГ – територія рівних можливостей» на 2020-2025 роки». Її пріоритетами та завданнями є:

- забезпечити інституційну спроможність органу місцевого самоврядування щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у Житомирській міській територіальній громаді;

- забезпечити врахування гендерної складової у процесі формування та реалізації місцевої політики;

- сприяти підвищенню гендерної свідомості та формуванню моделі поведінки, вільної від стереотипних уявлень про ролі жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності громади і суспільства в цілому;

- забезпечити системну діяльність з протидії та запобіганню торгівлі людьми, домашньому й гендерно зумовленому насильству, множинній дискримінації

³ Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2021-roku>

Гендерна статистика – запорука ефективних управлінських рішень

Важливим інструментом формування та реалізації ефективної гендерної політики є збирання статистичних та адміністративних даних із розподілом за статтю. Статистика дає інформацію про соціально-демографічні особливості таких груп, як жінки та чоловіки. Наприклад, інформація про рівень оплати праці, відсоткове співвідношення чоловіків та жінок на різних посадах, про рівень освіти і поширеність різних хвороб, співвідношення жінок і чоловіків у певних сферах життєдіяльності, а також як отримувачів послуг тощо. Цінним інструментом на місцевому рівні щодо впровадження гендерного підходу в управлінській діяльності може стати «гендерний портрет» або «гендерний профіль» громади, окремих галузей і навіть організацій та установ.

Наявність гендерної статистики створює передумови для прийняття виважених та ефективних управлінських рішень, тому що насамперед увиразнює різні групи жінок і чоловіків, робить їх видимими як тих, хто користується чи не користується певними послугами; як тих, хто надає певні послуги; тих, хто приймає і хто виконує рішення. Чому важливо сегментувати, тобто виділяти різні цільові групи? Передовсім тому, що різні групи жінок і чоловіків можуть мати як спільні потреби й проблеми, так і відмінні. Жінки і чоловіки можуть виконувати як спільні соціальні ролі, так і відмінні. А це, у свою чергу, впливає на їх можливості, зайнятість, структуру часу, розподіл професійних та сімейних обов'язків, особливості дозвілля та самореалізацію в цілому.

Гендерна статистика надає об'єктивності та створює основу для прийняття обґрунтованих рішень. У цьому аспекті особливо важливим є вміння інтерпретувати розподілені за статтю статистичні дані. Це потребує аналітичних здібностей та такої професійно важливої якості, як гендерна чутливість.

На базі гендерної статистики можна робити гендерний аналіз, виявляти тенденції, прогнозувати зміни та розвиток, визначати пріоритети, обирати ефективні канали комунікації (міжособистісний чи медійні), відстежувати ефективність комунікаційних дій, здійснювати моніторинг та оцінку рішень, проектів та політики. Систематичний збір розподілених за статтю статистичних даних дає можливість аналізу ситуації щодо того, чи долаються гендерні розриви (дисбаланси) у різних сферах суспільного життя.

Упровадження гендерного підходу потребує розуміння становища жінок і чоловіків у певному соціокультурному середовищі, врахування в управлінській чи проектній роботі практичних і стратегічних потреб представників різної статі, гендерночутливу поведінку та відмову від упереджень, критичне ставлення до гендерних стереотипів, що забезпечуватиме вирішення проблем та суспільні зміни в інтересах жінок і чоловіків.

Житомирська міська рада спільно з Головним управлінням статистики в Житомирській області на системній основі працює над збором та поширенням даних, розділених за статтю, для використання в роботі органу місцевого самоврядування. Підготовлено два аналітичних дослідження «Гендерне обличчя Житомира: вчора, сьогодні, завтра», у яких охоплено період з 2008 до 2018 року. У дослідженнях на основі даних державної статистичної та адміністративної звітності наведений аналітичний огляд за наступними розділами: демографічна ситуація, освіта, стан здоров'я, фізична культура, оздоровлення дітей, соціальний захист, діяльність Житомирської міської ради, стала міська мобільність, діяльність громадських організацій.

Гендерний профіль громади готується щорічно, з кожним роком збільшується кількість галузей, у яких збираються дані, розподілені за статтю. Загалом такі дані наявні за період з 2008 по 2020 рік, що дає змогу відстежувати тенденції та прогнозувати політику в інтересах жінок і чоловіків та /або їх груп.

Висновки

Процес децентралізації вимагає оволодіння працівниками/працівницями органів місцевого самоврядування новими знаннями та навичками, підвищення рівня їх кваліфікації, в тому числі формування гендерних компетентностей.

Першочерговими завданнями місцевої політики є прискорення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, поліпшення зайнятості населення тощо, оскільки вирішення означених питань може дати швидке та стійке зростання рівня якості життя людей незалежно від віку, статі, інших соціально-демографічних характеристик. При цьому врахування принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків набуває важливого, основоположного значення, що, в свою чергу, потребує практичних прикладів упровадження, систематичного навчання та інструментів інтеграції гендерних підходів у повсякденну діяльність.

Тому важливою складовою залишається готовність органів місцевого самоврядування впроваджувати нові гендерночутливі підходи в управлінську діяльність, налагоджувати зв'язки з експертною спільнотою, яка може допомогти оволодіти необхідними знаннями та безпосередньо впроваджувати знання у практичну діяльність. Гендерний підхід сприяє, в тому числі, комплексному вирішенню проблем, пошуків причинно-наслідкових зв'язків та оптимальних шляхів їх подолання.

Список використаних джерел

1. Гендерно орієнтоване бюджетування на місцевому рівні: від інтеграції принципу гендерної рівності в бюджетний процес до гендерно чутливих політик. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/599/gender-responsive-budgeting-on-a-local-level-ukraine.pdf>
2. Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-%D0%BF#Text>
3. Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід. URL: <http://grbproject.org/wp-content/uploads/2017/12/Summaries-UA.pdf>
4. Перелік діючих міських цільових програм: Житомирська міська рада. URL: [http://zt-rada.gov.ua/?3398\[0\]=7217](http://zt-rada.gov.ua/?3398[0]=7217)
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів від 02 грудня 2020 р. № 1517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1517-2020-%D1%80#Text>
7. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова КМУ від 11 квітня 2018 р. № 273. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2021-roku>
8. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 року № 86. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34494.html
9. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 р. № 113-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248861725>
10. Про затвердження Національного плану дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

11. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020 р. № 1133-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2020-%D1%80#Text>
12. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності: Розпорядження КМУ від 16 вересня 2020 р. № 1128-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-koncepciyu-komunikaciyi-u-sferi-gendernoyi-rivnosti>
13. Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2020-%D0%BF#Text>
14. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2020 № 56. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5627.html?PrintVersion>
15. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ: Наказ Міністерства соціальної політики від 14 квітня 2020 р. № 257. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5701.html>
16. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>
17. Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 серпня 2020 р. № 1574. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1574915-20#Text>

Додатки

Додаток А

Орієнтовні питання для проведення гендерного аналізу місцевих цільових програм⁴

	Етап/розділ	Так	Ні	Частково	Рекомендації
	Технічне забезпечення				
1	Чи орган, на який покладено відповідальність за розроблення/реалізацію програми, є гендерно збалансованим?				
2	Чи проводяться консультації з представниками/предстаницями різних груп громади щодо задоволення продуктами і послугами, які пропонує програма?				
3	Чи заходи з інформування щодо програми проводяться з урахуванням доступності для різних груп населення (методи, форми та канали інформування)?				
	Етап планування				
4	Чи включає програма окремий напрям із врахування потреб жінок і чоловіків та/або їхніх груп?				
5	Чи включають цілі програми питання, спрямовані на вирішення проблем різних груп населення?				
6	Чи включають завдання програми питання, спрямовані на вирішення проблем різних груп населення?				
7	Чи включають заходи програми питання, спрямовані на вирішення проблем різних груп населення?				

⁴ Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/599/gender-responsive-budgeting-on-a-local-level-ukraine.pdf>

8	Чи проводилася під час підготовки програми оцінка потреб різних груп населення у послугах?				
9	Чи враховують послуги, передбачені програмою, потреби різних груп населення?				
10	Чи вивчалася думка окремих груп населення (чоловіків і жінок різного віку) щодо заходів програми?				
11	Чи врахована думка окремих груп населення (чоловіків і жінок різного віку) у заходах програм?				
12	Чи була (є) робоча група з підготовки програми гендерно збалансованою?				
	Етап реалізації				
13	Чи заходи, включені до програми, рівною мірою враховують потреби різних груп населення громади?				
14	Чи забезпечено рівний доступ жінок, чоловіків інвалідністю, інших маломобільних груп до участі у заходах програми ?				
	Моніторинг та оцінка				
15	Чи збираються для розробки та реалізації програми дані з розподілом за статтю?				
	Чи розроблено гендерні індикатори програми?				
16	Чи проводиться/передбачений моніторинг та оцінка впливу програми на різні групи населення?				
17	Чи сприяє програма розширенню прав та можливостей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців ?				
18	Чи розглядається вплив програми на посилення рівності чоловіків і жінок у наданні послуг?				
19	Чи розглядається вплив програми на посилення рівності чоловіків і жінок у доступі до ресурсів (кошти, навчання тощо)?				
20	Чи розглядається вплив програми на посилення рівності чоловіків щодо участі в ухваленні рішень?				

**Інформація про наявність гендерних аспектів у
програмах Житомирської міської територіальної громади
(станом на 01.01.2021 р.)**

№ п/п	Перелік міських цільових програм	Розробник програми	Наявність гендерних аспектів
1	Програма розвитку малого та середнього підприємництва у місті Житомирі на 2019-2021 роки	Департамент економічного розвитку	-
2	Міська цільова програма "Впровадження стратегічних ініціатив Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2024 роки"	Департамент економічного розвитку	-
3	Міська цільова програма "Муніципальний енергетичний план Житомирської міської територіальної громади на 2021-2024 роки"	Департамент економічного розвитку	+ На рівні заходів
4	Програма із створення, розроблення містобудівної, проектної та землевпорядної документацій на 2019-2021 роки	Департамент містобудування та земельних відносин	-
5	Програма благоустрою та розвитку комунального господарства Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2016-2022 роки	Управління комунального господарства	+ На рівні мет
6	Програма житлового господарства та поведження з відходами на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки	Управління житлового господарства	-
7	Програма розвитку громадського транспорту Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2020-2022 роки	Управління транспорту та зв'язку	-
8	Програма організації безпеки руху транспорту та пішоходів в Житомирській міській об'єднаній територіальній громади на 2018-2022 роки	Управління транспорту та зв'язку	-
9	Програма забезпечення техногенної та пожежної безпеки, захисту населення і	Управління надзвичайних	+ Окреме

	територій Житомирської міської об'єднаної територіальної громади від надзвичайних ситуацій на 2020-2022 роки	ситуацій та цивільного захисту населення	завдання щодо збору статистики, розділеної з статтю
10	Програма Житомирської об'єднаної територіальної громади «Безпечне місто» на 2020-2022 роки	Управління надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення	+ На рівні мет
11	Міська цільова програма "Забезпечення підрозділів територіальної оборони на 2019-2021 роки"	Управління надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення	-
12	Цільова програма розвитку охорони здоров'я Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2023 роки	Управління охорони здоров'я	+ Окремий напрям програми
13	Міська програма "Житомирська міська об'єднана територіальна громада - дружня до тварин" на 2021-2023 роки	Управління охорони здоров'я	-
14	Міська цільова Програма розвитку освіти Житомирської об'єднаної територіальної громади на період 2019-2021 роки	Департамент освіти	-
15	Комплексна цільова програма "Культурний простір Житомирської міської об'єднаної територіальної громади" на 2021-2023 роки	Управління культури	+ На рівні окремих завдань та окремих заходів підпрограм
16	Комплексна Програма соціального захисту населення Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки	Департамент соціальної політики	+ Окремий напрям програми
17	Міська Програма забезпечення та захисту прав дітей Житомирської об'єднаної територіальної громади на 2019-2021 роки	Служба (Управління) у справах дітей	-
18	Цільова соціальна програма "Житомирська	Управління у	+ Окремий напрям програми

	міська об'єднана територіальна громада - територія самореалізації молоді та підтримки сім'ї" на 2021-2025 роки	справах сім'ї, молоді та спорту	На рівні мети завдань та заходів
19	Програма забезпечення житлом на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2018-2022 роки	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту	-
20	Міська цільова соціальна програма оздоровлення та відпочинку дітей Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2019-2021 роки	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту	+ На рівні мети завдань та заходів
21	Міська цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти за місцем проживання на 2019-2021 роки	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту	+ На рівні мети завдань та заходів
22	Цільова програма "Житомирська міська об'єднана територіальна громада - територія розвитку фізичної культури і спорту на 2021-2024 роки"	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту	+ На рівні мети завдань та заходів
23	Цільова соціальна програма «Житомирська міська об'єднана територіальна громада – територія рівних можливостей» на 2020-2024 роки	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту	+ На усіх рівнях
24	Міська цільова програма "Ефективна влада. Конкурентне місто" Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки	Управління: по зв'язках з громадськістю, звернень та діловодства, відділ організаційного забезпечення депутатської діяльності	-
25	Програма забезпечення зберігання документів для соціально-правового захисту громадян у Житомирській міській об'єднаній територіальній громаді на 2020-2024 роки	Архівний відділ	+ На рівні мети окремого завдання та заходу
26	Міська цільова Програма "Будівництво (реконструкція, капітальний ремонт) об'єктів комунальної власності Житомирської міської	Управління капітального будівництва	+ на рівні мети

	об'єднаної територіальної громади на 2021-2023 роки"		
27	Комплексна програма охорон навколишнього природного середовищ Житомирської міської об'єднан територіальної громади на 2019-2021 роки	Управління комунального господарства	-
	Усього, 27 (100%)		14 (52%)

Додаток В

Дорожня карта щодо включення гендерних аспектів до програм

Розроблено на основі наказів Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» № 1 від 02.01.2019 та Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ» № 257 від 14.04.2020, «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» № 86 від 07.02.2020

Наявність гендерних аспектів у формулюванні назви, мети, завдань програми	Назва, мета, завдання програми досліджуються на предмет врахування гендерних аспектів (специфічні соціальні, культурні, економічні, політичні та інші характеристики умов життя та потреб жінок і чоловіків) та висвітлення міри її спрямованості на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Здійснюється аналіз мети програми щодо її спрямованості на людину, відображення у її напрямках забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, у тому числі щодо відповідності Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, Європейській Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад
Проведення гендерного програми	Оцінка гендерного впливу надає можливість оцінити, наскільки місцева політика по-різному впливає на життя жінок і чоловіків, що в ній можна змінити, щоб запобігти, скоротити чи ліквідувати наявні диспропорції та дисбаланси. Проведення такої оцінки позитивно позначається на плануванні й

	<p>здійсненні органами місцевого самоврядування відповідних заходів (напрямів діяльності).</p> <p>Оцінка гендерного впливу – процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації політики на становище різних груп дівчат і хлопців, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність.</p> <p>Проведення оцінки гендерного впливу передбачає наступну діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дослідження політичного, економічного, соціального й екологічного впливу гендерного виміру в певній територіальній громаді (регіоні); - використання даних для аналізу наслідків і з'ясування, чи не лежить в основі процесу прийняття рішення викривленої інформації (гендерних стереотипів і застарілих припущень) щодо становища жінок і чоловіків; - розробку нормативних документів, рішень, програм та ін., які більше відповідають потребам жінок і чоловіків (досягнення гендерної рівності); - дослідження запланованих і незапланованих позитивних і негативних наслідків для соціальних груп (жінок і чоловіків, молоді та осіб літнього віку, зайнятих і безробітних, дітей і людей з інвалідністю та ін.) від стратегій, цільових, бюджетних програм і проєктів. <p>Оскільки наслідки виявляються на етапах розроблення, впровадження, моніторингу й оцінювання програм, за допомогою оцінки гендерного впливу можна:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявлення групи зацікавлених сторін та їх залучення до прийняття рішень при розробленні, реалізації, моніторингу й оцінюванні стратегії, програми чи проєкту; - врахування потреб та пріоритетів зацікавлених сторін (залежно від віку, статі, рівня доходів, освіти, місця проживання, етнічної й релігійної
--	--

	<p>приналежності, стану здоров'я та ін.);</p> <ul style="list-style-type: none"> - запобігання або мінімізація негативного, посилення очікуваного позитивного впливу, розширення переліку соціальних груп, які його відчують.
<p>Наявність даних, розділених за статтю, у преамбулі та описі актуальності розроблення програми</p>	<p>Наявність даних, розділених за статтю, забезпечує виконання наступних дій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснення гендерного аналізу ситуації на початок дії програми й визначення рівня забезпечення потреб та задоволення інтересів жінок і чоловіків та/або їх груп у процесі реалізації програми. - виявлення у відповідній сфері/галузі гендерних розривів та причин їх виникнення. <p>Першочергово слід провести аналіз наявних даних, розділених за статтю, що містяться в офіційній державній статистичній, фінансовій, адміністративній та іншій звітності, документах бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку інших джерелах інформації.</p> <p>Якщо виявлено відсутність даних, необхідних для проведення гендерного аналізу програми, рекомендується до заходів програми внести пункти щодо збору таких даних, ініціювати запровадження нових та/або перегляд існуючих форм статистичної та адміністративної звітності тощо.</p> <p>Для вивчення становища жінок і чоловіків, виявлення їх потреб, інтересів, пріоритетів та проблем у різних соціальних умовах може бути організовано збір даних за допомогою анкетування, опитування фокус-груп, оціночних карток, інших форм.</p> <p>Слід мати на увазі, що дані, які збираються для цілей гендерного аналізу у відповідній сфері/галузі, мають бути репрезентативними, співставними, згрупованими за статтю та іншими ознаками, доцільними для проведення гендерного аналізу програми (вік, місце проживання, стан здоров'я,</p>

	<p>етнічне походження, соціально-економічний статус тощо).</p> <p>На цьому етапі виявляються відмінності у становищі, потребах, доступі до ресурсів різних груп жінок і чоловіків, на які має / матиме вплив програма.</p> <p>Під час збору даних доцільно визначити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальні характеристики жінок і чоловіків – цільової групи програми (беручи до уваги вік, місце проживання, освіту, сімейний та майновий стан / рівень забезпечення, інші якості та особливості, вивчення яких є доцільним); - відмінності у становищі жінок і чоловіків (наприклад: доступ до прийняття рішень, зайнятості, освіти, соціальних послуг, медичного забезпечення; розмір заробітної плати, пенсійних та соціальних виплат тощо). Якщо відмінності у становищі жінок і чоловіків існують, визначаються фактори, що їх спричиняють; - чи проводилися під час підготовки програми дослідження, а також консультації, опитування, засідання фокус-груп тощо із представниками громадських об'єднань, що репрезентують різні групи жінок і чоловіків, на яких поширюватиметься дія програми, для визначення їхніх потреб, інтересів, проблем.
<p>Наявність гендерних аспектів у заходах програми (наявність заходів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків)</p>	<p>На основі висновків, сформульованих за результатами гендерного аналізу програми, рекомендується розробити пропозиції/заходи, які можуть, зокрема, передбачати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шляхи врахування гендерного аспекту у програмі та відповідні характеристики для включення до неї; - заходи з подальшого впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі; - заходи із зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, забезпечення потреб, задоволення інтересів жінок і чоловіків

	та/або їх груп, що можуть бути вжиті головним розробником та відповідальним виконавцем програми; - вдосконалення процесу збору та обробки даних, запровадження нових та/або перегляд існуючих форм статистичної та адміністративної звітності.
Наявність й обсяг фінансування гендерної складової програми	Аналізуються напрями використання коштів, результативні показники та стан забезпечення справедливого й неупередженого розподілу бюджетних коштів при плануванні та виконанні програми, наданні публічних послуг за програмою.
Моніторинг	Цілеспрямованість програми на забезпечення гендерної рівності може виражатися у формулюваннях назви, мети та/або завданнях програми. Основними завданнями моніторингу є систематичне відстеження стану виконання гендерночутливих програм та отримання актуальної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Дані, отримані в процесі моніторингу, враховуються при проведенні гендерного аналізу програм у подальшому.

Наводимо приклад здійснення оцінки гендерного впливу програми, представленого у посібнику «Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід», виданого в межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Європейського Союзу⁵.

⁵ Режим доступу: http://grbproject.org/wp-content/uploads/2017/12/Summaries_UA.pdf

ПРИКЛАД ОЦІНКИ ГЕНДЕРНОГО ВПЛИВУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ПРОГРАМИ «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ ГРОМАДСЬКИХ ВБИРАЛЕНЬ МІСТА»

При будівництві громадських туалетів в установах чи на вулиці гендерні питання ігноруються. Переважно, це виражається у відсутності достатньої кількості жіночих кабінок, на відміну від чоловічих, де також є пісуари; малою кількістю жіночих кабінок навіть в установах із переважно жіночим персоналом (зазвичай однакова кількість жіночих і чоловічих туалетів); різними потребами жінок (вагітністю, менструацією), через які вони потребують більше часу та інших умов у туалетах; доглядом за дітьми – у середньому дітей до громадських туалетів водять жінки. Недостатньо дослідженим є вплив поганої санітарії на здоров'я жінок і дівчат.

Результати аналізу виявили істотні гендерні відмінності у потребах чоловіків і жінок у користуванні громадськими туалетами:

- 1) жінки більш незадоволені станом громадських туалетів, ніж чоловіки, зокрема через довгі черги, погане освітлення й недостатнє вентилявання повітря;
- 2) жінки проводять у туалеті більше часу й потребують кращих умов: жінки в середньому витрачають 5 хв, якщо з дітьми – 15 хв., чоловіки – 2-3 хв.;
- 3) жінки з більшою неохотою користуються громадськими туалетами через відсутність у них гігієнічних умов або зручностей, необхідних, зокрема у період вагітності чи менструації, під час заміни підгузків немовлятам тощо.

При проектуванні й будівництві туалетів варто усвідомлювати, що вони мають враховувати культурні особливості, бути екологічно безпечними, постійно доступними та враховувати гендерну специфіку. З метою пристосування туалетів до реальних потреб громадян необхідно консультуватися з жінками й дівчатами, щодо розміщення та дизайну туалетних приміщень.

Цей метод можна використовувати для вирішення інших проблем, наприклад, функціонування шкільних туалетів. В основі лежить розуміння того, що попередження (превентивність) завжди краща міра, ніж виправлення шкоди, бо інколи проблеми не мають чітко визначеного гендерного виміру і можуть здаватись гендерно нейтральними, хоча насправді такими не є.

